

سخن نویسنده

خلیج فارس در امتداد دریای عمان و در میان شبه جزیره عربستان و ایران قرار دارد، و از شرق از طریق تنگه هرمز به دریای عمان و اقیانوس هند و از جنوب و مغرب به شبه جزیره عربستان محدود می شود. همان گونه که می دانیم، ایرانیان از دیرباز در شکل گیری و توسعه تجارت دریایی خلیج فارس نقشی اساسی داشته اند. این حضور به ویژه در دوران تاریخی بسیار تأثیرگذار بوده است. مدارک باستان شناختی و منابع مکتوب نشان از حضور ایلامی ها، هخامنشیان، و سلوکی ها در بازرگانی دریایی خلیج فارس دارد. این روند در دوره اشکانی و به خصوص دوره ساسانی به اوج شکوفایی خود می رسد. گواه این ادعا داده های باستان شناختی به دست آمده از محوطه های ساحلی خلیج فارس است. هر چند از نوع ارتباط بین شرق و جنوب شرق شبه جزیره عربستان (سواحل جنوبی خلیج فارس) با مناطق ایران در دوران اشکانی و ساسانی اطلاع زیادی نداریم، اما شمار فراوان مدارک باستان شناختی به دست آمده از این منطقه و همچنین مدارک نوشتاری باقی مانده نشان می دهد که این ناحیه در این دوران ارتباطات بسیار نزدیکی با ایران داشته و تحت کنترل قانونی و رسمی اشکانیان و ساسانیان بوده است. بررسی مدارک نوشتاری و باستان شناختی نشان دهنده تسلط اشکانیان و ساسانیان بر خلیج فارس است. مطالعه مواد فرهنگی باستان شناختی به دست آمده از محوطه های اشکانی و ساسانی سواحل شمالی و جنوبی خلیج فارس این ارتباط نزدیک را ثابت می کند. با مطالعه این مواد دانش ما از برهم کنش های بین این منطقه و سواحل شمالی خلیج فارس در این دوره بیشتر می شود.

کتاب حاضر با اتکا به منابع نوشتاری و مطالعه مواد و یافته های باستان شناختی به دست آمده از محوطه ها و بنادر ساحلی و پس کرانه ای خلیج فارس نگاشته شده است. مطالعات باستان شناختی براساس بررسی ها و کاوش محوطه های مهم ساحلی شمال

(کهورلنگر چینی، رمچاه، دُفاری، سیراف، مهروبان، جزیره خارک، جزیره قشم و خاراسن) و جنوب (اددور، ملیحا، کوش، سوهار، قلات بحرین، تاج، و فیلکه) خلیج فارس و تجزیه و تحلیل و مقایسه یافته‌های به دست آمده از این محوطه‌ها با یکدیگر و با دیگر محوطه‌های هم‌زمان در دیگر نقاط، انجام شده است.

نگارش کتاب حاضر در پنج فصل تنظیم شده است. در فصل اول موقعیت طبیعی، جغرافیایی و بوم‌شناختی خلیج فارس معرفی می‌شود. در فصل دوم به پیشینه پژوهش‌های باستان‌شناختی سواحل شمالی خلیج فارس، با مروری بر پژوهش‌های دوره اشکانی و ساسانی سواحل جنوبی خلیج فارس پرداخته می‌شود. فصل سوم به بنادر و مراکز مهم تجاری و استقرار دوره اشکانی خلیج فارس، که در منابع کلاسیک به آنها اشاره شده است و مکان احتمالی کنونی آنها، اختصاص دارد. سواحل شمالی خلیج فارس در دوره اشکانی و ساسانی، فصل چهارم و سواحل جنوبی خلیج فارس در دوره اشکانی و ساسانی، فصل پنجم این کتاب را تشکیل می‌دهد که در فصل چهارم به معرفی محوطه‌ها و استقرارهای مهم اشکانی و ساسانی سواحل شمالی و در فصل پنجم به معرفی محوطه‌ها و استقرارهای مهم اشکانی و ساسانی سواحل جنوبی خلیج فارس اختصاص یافته است. مقایسه و تحلیل یافته‌های به دست آمده از این محوطه‌ها شامل سفال، سکه، شیشه، اشیای فلزی و دیگر یافته‌های باستان‌شناختی و مدارک مربوط به تدفین به طور مفصل در این دو فصل بحث می‌شود. در بخش پایانی کتاب که مربوط به بحث و نتیجه‌گیری است، درباره حضور اشکانیان و ساسانیان در سواحل خلیج فارس بحث شده و تمامی مواد و مدارک باستانی و نوشتاری مرتبط با تسلط آن دو امپراتوری بر سواحل شمالی و جنوبی تجزیه و تحلیل می‌شود.

انتشار کتاب حاضر بدون دید باز و کمک‌های شایان تحسین مسئولان و کلیه دست‌اندرکاران «سمت» به‌ویژه آقای دکتر محمدرضا سعیدی هرسینی و آقای تورج رهبر و خانم مریم کشوری بسیار دشوار بود؛ از تمامی این عزیزان و نیز از خانم آریتا ارشادی ویراستار محترم که با صبر و شکیبایی متن کتاب را ویرایش کردند و راه کارهای اصلاحی دادند و از خانم مژگان امیری پریان که بر اعمال اصلاحات نظارت کردند، صمیمانه سپاسگزارم.